

Rygterne om demokratiets død er stærkt overdrevne

En vælger afgiver sin stemme for første gang efter afskaffelsen af apartheid i Sydafrika 1. april 1994. UN Photo/Chris Sattlberger. www.unmultimedia.org/photo/.

David Kyng 27.04.2022

DEMOKRATI // BØGER – *End of democracy-books* er i de senere år blevet en umådeligt populær genre, og også herhjemme er forestillingerne om demokratiets nært forestående død udbredte. Men er demokratiet virkelig så truet? Det mener de to Aarhuspolitologer Jørgen Møller og Svend-Erik Skaaning i hvert fald ikke.

Syv myter om demokrati

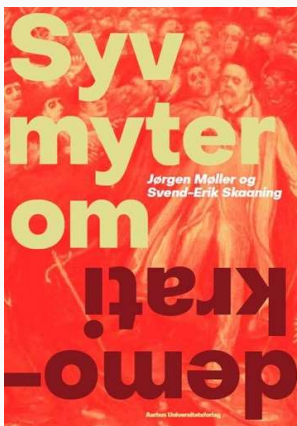
Af Jørgen Møller og Svend-Erik Skaaning

Forlag: Aarhus Universitetsforlag 2022

208 sider.

Pris: 199,95 kr.

Forfatterne har tværtimod været med til at sprede det glade budskab om, at demokratiet er stærkere og mere udbredt end nogensinde. Senest har de udgivet bogen *Syv myter om demokrati*, hvor de forsøger at punktere nogle af de falske forestillinger om det dødsmerkede demokrati.

1. myte: Demokratiet kan ikke defineres.

Oprindeligt havde demokratiet som ikke nogen god presse. For antikkens mest fremtrædende filosoffer var det en af de værste styreformer. Indtil den franske revolution kunne man ikke kalde sig demokrat, og stadig blive taget alvorligt i den offentlige debat.

Det var først efter 1. verdenskrig, at det blev almindeligt at anse demokratiet som noget positivt. De totalitære strømninger, der vandt frem i mellemkrigstiden markedsførte som regel sig selv, ikke som antidemokratiske, men som repræsentanter for det sande demokrati.

Den amerikanske præsident under 1. verdenskrig Woodrow Wilson førte krig under parolen *Keep the World safe for Democracy*, (men fastholdt stadig raceadskillelsen derhjemme). Hverveplakat for US Navy fra 1. verdenskrig. Lavet af Clifford Carleton.

Efter 2. verdenskrig blev *demokratiet* for alvor en *flydende betegnelse*, et hurra-ord, som kunne forbindes med alle de forhåbninger man kunne have til samfundets udvikling. Men samtidig blev det næsten umuligt at opfylde de forventninger, der knyttedes til demokratiet.

Møller og Skaaning er fortalere for at fastholde en minimalistisk definition af demokratibegrebet: "Vi kan kun ... tale om demokrati, hvis folket selv træffer politiske beslutninger direkte, eller hvis magthaverne udpeges via frie valg med regelmæssige mellemrum" (s. 34).

Demokratiet betragtes som en styreform, og ikke som nogen hævder, en livsform. Dette er den elektorale kerne i demokratibegrebet, som man ifølge Møller og Skaaning i et givet samfund forholdsvis let kan konstatere, om er til stede eller ikke er til stede.

Ud over det minimale demokrati, opererer Møller og Skaaning med en række mulige tilføjelser: liberalt demokrati (+ frihedsrettigheder og magtdeling), socialt demokrati (+ nogenlunde lighed i ressourcer og et minimum af velfærdsydelser), deltagelsesdemokrati (+ et minimum af borgerdeltagelse i de politiske processer) og deliberativt demokrati (+ demokratisk debat på et oplyst grundlag). Disse tilføjelser er noget der kan lægges oven på den elektorale kerne (en slags *nice to have*, men ikke *need to have*).

2. myte: Demokratiets vugge stod i Athen

Der er ifølge Møller og Skaaning to problemer ved den traditionelle opfattelse af det moderne demokrati, som en videreudvikling af det antikke, athenske demokrati. For det første kommer demokratiet i samfund, der ikke nedstammer i en lige linje fra det klassiske græske til at fremstå som ren import af et "fremmed" system.

Møller og Skaaning fremhæver, at man kan finde eksempler på *tidligt demokrati* overalt i verden, hvor beslutninger træffes af forskellige former for rådsforsamlinger, (selvom disse nok ikke har levet op til selv de minimale krav til elektoralt demokrati).

Kravet om selv at kunne læse biblen førte dog til en tidlig alfabetisering af befolkningerne i de protestantiske lande, som på længere sig banede vejen for en demokratisering

For det andet var det athenske demokrati af en fundamentalt anderledes karakter end det moderne. Der er ingen sammenfald mellem det athenske demokratis institutioner og de moderne, dog er der et vist slægtskab mellem den demokratiske ideologi i de to typer af samfund, men ellers er det kun navnet (demokrati), som de har til fælles.

3. myte: Katolicismen som hæmsko for demokrati

Ikke mindst i Danmark hersker der en forestilling om, at katolicismen er særligt fjendtlig overfor demokratiet, hvorimod lutheranismen har fremmet udbredelsen af demokrati. Det er ifølge Møller og Skaaning en grov forsimpning.

En række principper, som det moderne, repræsentative demokrati bygger på, blev først udviklet indenfor den katolske kirke. Det var især den konciliaristiske bevægelse, der udviklede forestillinger om repræsentation, samtykke og adskillelse af en verdslig og en religiøs sfære. Det indebar også forestillinger og begrænset lydighedspligt og oprørsret, som også bredte sig til den verdslige sfære.

Franciskaneren William af Ockham udviklede sammen med bl.a. Marselius af Padua de protodemokratiske forestillinger som blev brugt af den konciliaristiske bevægelse i kampen mod den autokratiske pavemagt. William, der her ses afbilledet i en kirke i Surrey, er i dag mest kendt som forbilledet for dektektivmunken i Umberto Ecos Roman *Rosens navn*. Wikimedia Commons

Reformatorer som Luther og Calvin tog kraftigt afstand fra forestillingerne om oprørsret overfor de verdslige myndigheder. Kravet om selv at kunne læse biblen førte dog til en tidlig alfabetisering af befolkningerne i de protestantiske lande, som på længere sig banede vejen for en demokratisering. Under den amerikanske revolution udviklede protestantismen sig i mere demokrativenlig retning, mens katolicismen efter den franske revolution blev mere fjendtlig overfor demokratiet.

4. myte: Demokrati er kun for vestlige lande

Toneangivende demokratiteoretikere som f.eks. Samuel Huntington har hævdet, at demokratiet forudsætter en vestlig kulturbaggrund. Møller og Skaaning benægter ikke, at liberalt demokrati er mest udbredt i lande med vestlig kulturbaggrund, men de tager afstand fra forestillingen om, at dette skulle være en nødvendig forudsætning for demokratiet.

Især islam er blevet beskyldt for at være en barriere for udbredelsen af demokrati. Der er ingen tvivl om, at nogle tolkninger af islam er stærkt demokratifjendtlige, men disse har ikke altid været fremherskende. Især i de muslimske kerneområder i Mellemøsten har demokratiet haft svært ved at vinde fodfæste, men andre steder i verden findes en række stater med overvejende muslimsk befolkning, og med relativt velfungerende demokratier. Ligesom under behandlingen af katolicismen betoner Møller og Skaaning de religiøse doktriners plasticitet.

5. myte: Demokratier er ineffektive

Corona og klimakrisen har gjort det tydeligt, at vi står overfor udfordringer, der kræver hurtige og vidtrækkende beslutninger. Er demokratiet i stand til at levere dette? Møller og Skaaning argumenterer for, at demokratierne ikke har klaret disse udfordringer dårligere end autokratierne. Det samme gælder evnen til at klare sig igennem krige og skabe økonomisk vækst.

Autokratierne skaber stor magtdistance, men er de mere effektive end demokratierne? Putin mødes med Olaf Scholz i Kreml 15/2 2022. Wikimedia Commons.

Kina bliver ofte fremhævet som en slags succesfuldt meritokrati, men selvom de har vist imponerende resultater på en række områder, så har de ikke været mere succesfulde end lande, der har gennemgået en demokratisk transition, som f.eks. Sydkorea og Taiwan.

Mht. økonomisk vækst er det tilsyneladende muligt for autokratier at gå fra lavindkomst til mellemindkomst status, men springet til højindkomst status er vanskeligt for autokratier. Kinas evne til at bekæmpe covid effektivt ser i skrivende stund mindre overbevisende ud, end den gjorde for nogle måneder siden.

6. myte: Demokratiet er på vej mod en ny mellemkrigstid

Meget af *end of democracy-litteraturen* bygger på sammenligninger mellem aktuelle udviklingstræk og mellemkrigstiden. Disse sammenligninger er ifølge Møller og Skaaning overfladiske.

Krisetendenserne i mellemkrigstiden var langt mere dybtgående. Det gælder de mentale følger af 1. verdenskrigs myrderier, den spanske syge, inflationen og ikke mindst den økonomiske krise i 1930'erne.

Læren af mellemkrigstiden er altså ifølge Møller og Skaaning, at moderne, repræsentative demokratier er i stand til at modstå et betydeligt pres, når demokratiet først har slået rod

Men ikke bare var krisen i mellemkrigstiden dybere. Den lære der drages af krisen, er ofte forkert. Demokratiet kom under pres og brød sammen i en række lande, men i de lande der oplevede demokratisk sammenbrud, var demokratiet indført efter 1918, og det var i større eller mindre grad sket efter pres fra krigens sejrherre.

De "gamle" demokratier i f.eks. Skandinavien, Storbritannien og USA viste sig ikke skrøbelige. Læren af mellemkrigstiden er altså ifølge Møller og Skaaning, at moderne, repræsentative demokratier er i stand til at modstå et betydeligt pres, når demokratiet først har slået rod.

7. myte: Demokratiet er i krise

Den sidste myte er den, som det er bogens overordnede ærinde at tilbagevise. Forfatterne afviser ikke, at der er bekymrende udviklingstendenser i lande som Polen, Ungarn og USA, men hvis man ser disse i en større sammenhæng og i et længere tidsperspektiv, så fortøner grundlaget for bekymringen sig.

Møller og Skaaning arbejder her hovedsageligt med kvantitative data fra forskellige baser med oplysninger om styreformernes udvikling over hele kloden. Især bruger de *Lexical Index of Electoral Democracy*, som Svend-Erik Skaaning tilsyneladende er en primus motor i udarbejdelsen af. Basen ligger godt i tråd med forestillingen om, at demokratiet har en simpel, let identificerbar kerne.

Den opererer med 6 binære variable: Male suffrage, Female suffrage, Executive elections, Legislative elections, Multi-party legislative elections og Competitive elections. Hvis et land har alle 6 karakteristika, så betegnes styret som et elektoralt demokrati. Der skal altså ikke så meget til. F.eks. får problemlandene Polen og Ungarn begge maksimal score for 2020.

Ifølge ophavsmanden til det minimalistiske demokratibegreb, Joseph Schumpeter, er det væsentlige, at magthaverne overdrager magten uden vold efter et tabt valg. Lever USA op til dette kriterium efter begivenhederne 6/1 2021? Foto: Brett Davis/Flickr

Møller og Skaaning konkluderer, at demokratiet ikke er i krise. Ved udgangen af 2020 var 123 af verdens lande elektorale demokratier, mens kun 71 var diktaturer. Ser man på fordelingen af verdens befolkning boede ca. 43% ikke i demokratier. Tallene her bærer nok præg af, at barren er sat lavt. Et land som Indien, der har haft massive demokratiske problemer de senere år, får maksimumpoint på demokratiindekset.

1990'erne var en periode, hvor demokratiseringen nød usædvanlig stor fremgang. Denne fremgang er stagneret, og er afløst af en svag tilbagegang de senere år, især hvis man anvender et lidt bredere demokratibegreb, og inddrager sådan noget som ytrings- og organisationsfrihed.

Et sådant bredere demokratibegreb bygger bl.a. *V-Dem Electoral Democracy Index* (som også inddrages visse steder i bogen) på. I *V-Dem-projektets seneste rapport* peges på en række tilbageskridt for demokratiet. I 2021 er det gennemsnitlige niveau for demokrati tilbage på niveauet for 1989, og andelen af verdens befolkning, der bor i autokratier er siden 2011 steget fra 49% til 70%.

Don't worry – be happy?

Noget af den popularitet, som fortællingerne om demokratiets forfald nyder, skyldes ifølge Møller og Skaaning en medfødt *negativitetsbias*, som vi mennesker er udstyret med. Vi hæfter os mere ved de negative end de positive nyheder. Det kan der måske være noget om, og den udbredte talen demokratiet ned, kan fungere som en selvopfyldende profeti.

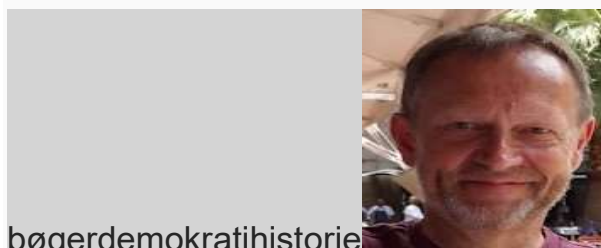
Et uddrag af internationale bestsellers i *end of democracy*-genren – og en enkelt dansk.

På den anden side kan bekymringen for demokratiets tilstand også være med til at holde det i live, og anspore til at udvikle det ud over det minimale, elektorale demokrati. Selvom der ikke går en lige linje fra det athenske demokrati til det moderne, kan man f.eks. lade sig inspirere af de aleatoriske (dvs. repræsentation baseret på tilfældigt udvalg) og deliberative elementer i dette, som man bl.a. ser det i forsøg med borgerting.

Møller og Skaaning opponerer mod tendensen til at stemple alle politiske beslutninger, man er uenig i som *udemokratiske*. Det giver god mening, men deres snævre demokratiopfattelse giver ikke meget rum for kritik af beslutninger og udviklingstendenser, der kan være skadelige for demokratiet i en bredere forstand.

Den store fortjeneste ved bogen om *Syv myter om demokrati* er, at den insisterer på, at demokrati kan opstå og udvikle sig under meget forskellige samfundsmæssige forhold, (selvom vækstbetingelserne ikke er lige gode under alle forhold). Men hvis man søger efter visioner om et bedre demokrati, skal man nok lede andre steder.

[Læs mere om demokrati på POV her.](#)

bøgerdemokratihistorie

David Kyng

David Kyng er født i 1959 og har siden 1989 undervist i historie og samfundsfag på Viby Gymnasium ved Aarhus. Jeg har været med til at skrive og redigere lærebøger i historie for Gyldendal. Sad i bestyrelsen for Historielærerforeningen